

Definició d'una política d'acomodació de la diversitat cultural per a la ciutat de Barcelona

Ricard Zapata. Departament de Ciències Polítiques i Socials, Universitat Pompeu Fabra.
Grup de Recerca Interdisciplinari sobre Immigració

La de Barcelona ha estat sempre una societat diversa. Aquesta diversitat s'ha incrementat aquests darrers anys amb l'arribada de persones procedents de la Unió Europea i també fruit de les migracions contemporànies. Aquest fet ha provocat noves dinàmiques relacionades amb noves categories de diversitat com la llengua, la religió, la cultura i la procedència, que s'afegeixen a les ja existents de gènere, edat, educació i nivell socioeconòmic. Aquestes noves situacions de diversitat requereixen intervenció política per tal de gestionar les seves dinàmiques, les seves relacions, i especialment per contribuir a fomentar un context d'oportunitats per a totes les expressions culturals.

En aquest article articulem una sèrie d'arguments que formen part d'un estudi més ampli elaborat per l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB) dins dels projectes fomentats en el marc de l'Any del Diàleg Intercultural, amb el títol *Política d'acomodació de la diversitat cultural a Barcelona* (desembre del 2008) (es pot trobar a www.upf.edu/gritim >Projectes).

L'objectiu bàsic d'aquest estudi és definir una proposta d'orientació política per acomodar la diversitat i incloure-la dins de l'agenda de la política cultural de l'Ajuntament de Barcelona.

1. Diversitat: un concepte a debat

Diversitat és un concepte procedent del llatí (*diversitas* > varietat) amb l'eti-

mologia de: *di-* (separar, estendre) i *vertere* (vessar, escampar o buidar líquids). Per tant, *diversitat* significa originàriament 'vesar en diverses direccions, separadament, vessar expandint', però a partir d'un mateix contenidor d'origen i de recepció. També interessa veure els sinònims i antònims. La família de sinònims són: heterogeneïtat, multiplicitat, diferència, complexitat, disparitat, varietat, pluralitat... En aquests sinònims trobem sentits molts diferents. Des d'alguns elements neutres com *varietat* i *pluralitat*, a d'altres que ja denoten els usos quotidians de diversitat com *disparitat* i *heterogeneïtat* (que significa etimològicament 'de naixement, procedència i origen diferents'). També s'usa emparellat amb el terme *complexitat*, i denota també la dificultat de donar un sentit únic i simple. Potser també un element descriptiu que s'utilitza molt com a substitut de diversitat és *diferent*. La diversitat és el resultat i un estat de la diferència. Com a antònims o conceptes contraris trobem *homogeneïtat*, que significa, en contrast amb el seu antònim *heterogeneïtat*, 'de naixement, procedència, origen comuns', però també *unitat*. Això implica que dins del seu cos central, quan algú parla de diversitat implícitament entén que no hi pot haver unitat, o que la diversitat està formada per diverses unitats. Som, per tant, davant d'un concepte amb un ventall semàntic molt ampli i contradictori. Som davant d'un concepte que es pot emprar tant de forma positiva com

negativa i que, per tant, forma part de conceptes que en retòrica es designen com a oxímoron, és a dir, una figura retòrica que consisteix en la presentació consecutiva de paraules que tenen significats que s'exclouen mútuament (per exemple, llum fosca). Aquí se situa precisament l'arrel dels seus usos tan diferents, que poden justament portar a controvèrsies i disputes quan entrem a utilitzar el concepte dins de l'esfera de la política, tant pel que fa a la diagnosi d'una situació de diversitat com de proposta d'intervenció dins d'una situació de diversitat.

Una consulta ràpida als diccionaris confirma aquesta característica conceptual de diversitat.¹ Però també podem identificar alguns aspectes semàntics d'interès. En general, els diccionaris també combinen no solament sentits diferents i contradictoris, sinó també dues dimensions del concepte: la dimensió qualitativa i la dimensió quantitativa. En castellà, el *Diccionario de la lengua española de la Real Academia*

1. Per elaborar aquesta anàlisi conceptual hem utilitzat la bibliografia lexicogràfica següent: *Diccionari avançat de sinònims i antònims de la llengua catalana* (1973), 8a ed. Bibliograf. Vox. Barcelona; *Encarta world English dictionary* (2009) [en línia]. Microsoft, cop. Redmon. http://encarta.msn.com/dictionary_1861605560/diversity.html [Consulta: desembre del 2008]; *Gran diccionari de la llengua catalana* (2009), Enciclopèdia Catalana, SAU. Barcelona <http://ec.grec.net/lexicx.jsp?GECART=0046759> [Consulta: desembre del 2008]; Real Academia Española (2009). *Diccionario de la Lengua Española* [en línia]. 22a ed. Real Academia Española. Madrid http://buscon.rae.es/draeI/SrvltConsulta?TIPO_BUS=3&LEMA=diversidad [Consulta: desembre del 2008].

Española, en la vint-i-dosena edició,² per exemple, inclou també el sentit de *varietat*, *dissemblança*, però també el sentit de *volum*. La diversitat significa abundància, gran quantitat de coses distintes. La diversitat és, doncs, un concepte que descriu un conjunt. Implica, així, una dimensió qualitativa, on diversitat descriu el caràcter diferenciat de les unitats que componen el conjunt, i una dimensió quantitativa: perquè es produeixi diversitat calen moltes unitats. En termes de poder, podríem dir que diversitat denota, en la seva dimensió quantitativa, moltes unitats, però també que no mantenen entre elles unes relacions de dominació permanent. Si hi ha relació de dominació entre elles, llavors ja entrarien en joc les lògiques de majories i minories per descriure que no és una diversitat on prevalgui la igualtat entre les unitats.

El diccionari *Encarta* combina dos sentits també contradictoris. D'una banda, ens diu que designa una varietat d'alguna cosa (opinió, color o estil, fins i tot varietat ètnica, socioeconòmica i de gènere, dins d'un grup o institució); però també indica que diversitat pot significar 'discrepància' o 'diferència del que s'espera com a normal'.³ Aquest caràcter intern contradictori del concepte de diversitat també està present en les definicions que dona el *Diccionari avançat de sinònims i antònims de la llengua catalana*, que inclou tant pluralitat i multiplicitat com dissemblança i disparitat.⁴ *El Gran diccionari de la llengua*

catalana confirma aquestes dues dimensions: la qualitativa i la quantitativa, però també inclou un paràmetre ecològic que assenyala la riquesa relativa en espècies o altres elements d'un ecosistema o d'un conjunt d'organismes, i el sentit genètic de la diversitat.⁵

Tant pel seu caràcter d'oxímoron, com per la combinació de dimensions qualitatives i quantitatives, podem dir que els seus usos semàntics no ajuden a tenir una idea directament positiva de diversitat; o bé és neutra, en tant que descriu un estat de coses, o bé negativa. Aquesta és una primera dificultat que forma part també del problema que cal resoldre, en la mesura que dins de la nostra semàntica de diversitat els seus usos sempre han designat alguna «anormalitat» que s'ha de solucionar. La tasca de convertir la diversitat en quelcom positiu, la «diversitat com a oportunitat», també haurà de fer front, trencant-los o posant-los en dubte, a aquests límits conceptuals quotidians. La biografia del concepte de diversitat no és neutra. Vegem ara com el concepte s'ha vinculat a la política cultural.

2. Dinàmiques de la diversitat: una concepció contextual

L'enfocament que proposem parteix de la idea que no és tant el contenidor sinó el que expressa allò que més interessa. És a dir, no és tant la gestió de la immigració, per exemple, el que interessa, sinó el fet que els immigrants són portadors d'altres expressions de diversitat, com ara la llengua, la

religió, altres costums i pràctiques culturals, etc. Per tant, amb l'arribada d'immigrants, tant procedents de la UE com de fora de la UE, s'incrementen les dinàmiques de la diversitat i s'afegeixen a les ja existents (com el feminisme, les orientacions sexuals, la discapacitat, i altres formes d'expressió de la diversitat).

Suposem, també, que la diversitat no té una forma d'expressió universal, sinó que s'activa o es fa visible segons el context originari homogeni on s'ubica i segons com reacciona aquest context tradicional a les noves dinàmiques i formes d'expressió de la diversitat. En aquest sentit, la definició de la diversitat depèn del context. Per exemple, el fet que un equatorià o un argentí parli castellà no és una dinàmica de diversitat a qualsevol ciutat de Castella o d'Aragó, per exemple, però sí que ho és i es fa visible a qualsevol ciutat de Catalunya, especialment en poblacions més petites i d'àmbit rural. La dinàmica de diversitat es fa visible segons el context on s'expressa.

En aquest sentit la determinació dels criteris de la diversitat depèn molt del context, encara que hi ha sempre

2. Disponible a: http://buscon.rae.es/draef/SrvltConsulta?TIPO_BUS=3&LEMA=diversidad [Consulta: desembre del 2008].

3. Disponible a: http://encarta.msn.com/dictionary_1861605560/diversity.html [Consulta: desembre del 2008].

4. *Diccionari avançat de sinònims i antònims de la llengua catalana* (1973). 8a edició. Editorial Bibliograf. Barcelona, p. 214.

5. Vegeu: <http://ec.grec.net/lexicx.jsp?GECART=0046759> [Consulta: desembre del 2008].

una repetició de categories que interessa destacar. Aquestes categories són les que fan visible la diversitat; són les que connecten la diversitat amb la diferència que implica, ja que són categories directament vinculades amb la identitat de la persona, i són les que fan diferents altres persones.

Al gràfic 1 mostrem les principals categories que cal tenir en compte, separant les que ja existien (amb el fons el·líptic ratllat) de les noves expressions de diversitat (amb el fons el·líptic puntejat).

Les que formen part de la nostra «tradició» de la diversitat són el gènere, l'orientació sexual, l'edat i les discapacitats. No incorporem aquí altres dimensions que marquen la diferència però que tenen un origen social, com

podrien ser les diferències degudes a l'educació, les socioeconòmiques, etc. Les noves expressions de la diversitat, especialment incrementades en nombre i varietat a causa de l'arribada d'immigrants, tant procedents de dintre com de fora de la UE, són bàsicament les relacionades amb la religió, la llengua, l'origen i la procedència, i per acabar, els costums i les pràctiques culturals.

Aquestes noves formes d'expressió de la diversitat s'afegeixen a les ja existents i entre totes formen part del nou context de societat diversa. En aquest marc l'acomodació de la diversitat té ara els seus referents empírics. La pluridimensionalitat de la interacció significa com interactuen aquestes categories entre elles, i dins d'elles també, ja que

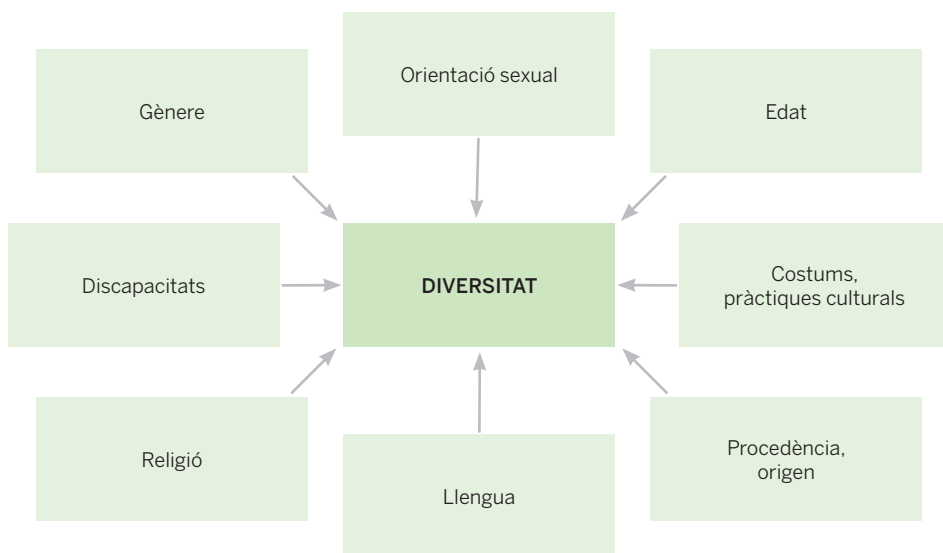
suposem que no hi ha una llengua, per exemple, sinó diverses llengües.

Una característica diferenciadora d'aquestes noves categories de diversitat davant les tradicionals és que tenen una dimensió més plural internament. Per exemple, el gènere suposa els temes relacionats amb el feminisme (dona) davant de l'estructura o visió masclista de la societat. Però la llengua com a categoria no té un caràcter binomi, sinó molt més pluridimensional. D'aquí que aquestes noves categories de la diversitat siguin més complexes de gestionar, perquè donen lloc a dues realitats: la realitat interna a la mateixa categoria de diversitat (internament pot significar diversitat de religions, diversitat de llengües, diversitat de procedències, diversitat de costums i cultures) i la realitat externa que implica interacció entre elles (¿com interaccionen la diversitat religiosa amb la diversitat lingüística, la religió amb el gènere?). D'aquesta manera podem establir moltes interaccions duals, o múltiples. Això dóna lloc a una complexitat que les polítiques d'acomodació han de tenir en compte a l'hora de fomentar interaccions i construir contextos de diversitat, i també implica que la diversitat té un component epistemològic que les polítiques d'acomodació han de prendre en consideració.

3. Polítiques d'acomodació de la diversitat

Es proposa abordar el tema considerant la mateixa diversitat com a concep-

Gràfic 1. Categories principals de la diversitat

Font: elaboració pròpia.

te definitori de la seva política. Això significa, d'entrada, que la diversitat es converteix en un fet gestionable. La gestió pròpia que es proposa és la política d'acomodació de la diversitat.⁶ L'orientació política prioritària és posar en marxa una sèrie d'estratègies que vinculin la gestió de la diversitat amb la seva promoció i el seu foment, i contribuir, així, a crear una *cultura de la diversitat*. De fet, això implica també que la política de l'Ajuntament no promou una única cultura, sinó totes les expressions culturals existents. La política d'acomodació no situa el seu objectiu en una cultura, sinó que enfoca el seu objectiu cap a la interacció entre cultures. La innovació i la inspiració que vol fomentar solament es pot aconseguir gestionant interaccions.

La política d'acomodació segueix una orientació política que es pot resumir en tres grans enfocaments davant de la diversitat cultural:

1. *Reconeixement i pluralisme*. No solament s'ha de fomentar el respecte de les cultures, sinó el seu coneixement mutu. S'ha d'acompanyar la seva gestió de la diversitat amb valors de reconeixement, d'acceptació del pluralisme i de la diferència.

2. *Convivència i cohesió cultural*. No solament s'ha de constatar coexistència entre cultures, sinó la seva convivència (etimològicament, *vivència conjunta*, *vida en comú*) i la seva cohesió. S'ha de gestionar la diversitat existent promovent una vivència conjunta en un context de cohesió.

3. *Entrecreuament i interacció entre cultures*. No solament s'ha de fomentar el diàleg entre les cultures, sinó l'entrecreuament i la interacció cultural. Recordem que etimològicament interacció significa 'acció que s'exerceix recíprocament'. S'ha de promoure no tant el valor del diàleg, sinó el valor de l'acció conjunta i el compromís de contribuir a crear un context de producció d'una cultura de la diversitat, inspiradora i innovadora.

El marc on es desenvolupa la política d'acomodació també és important. La política d'acomodació s'aplica en un marc on es vincula societat i cultura, tenint en compte la doble direcció que implica, és a dir, entenent «socialment la cultura» i «culturalment la societat».

En primer lloc, entendre «socialment la cultura» significa promoure que la cultura és accessible a tots els membres de la societat, i que tots ells poden participar en l'oferta cultural, tant com a públic com en el procés d'elaboració. Al seu torn, això implica que la cultura pot ser un instrument d'interacció, inclusió, enriquiment i cohesió social.

En segon lloc, comprendre «culturalment la societat» implica promoure que sigui la societat la principal productora, la font, l'origen de tota expressió cultural. El que es fa políticament és fomentar aquesta producció i gestionar les seves diferents formes d'expressió. En aquest sentit, entendre culturalment la societat és també basar-se en la

premissa que cadascuna de les diferents pràctiques procedents de les diferents comunitats culturals de la societat contribueix a entendre una societat diversa.

La idea de vincular socialment la cultura i culturalment la societat té també un clar objectiu d'orientació de la política cultural de la ciutat. La política d'acomodació de la diversitat vol evitar que en una situació de «deixarfer cultural» es creïn situacions d'exclusió no ja social, sinó cultural. És a dir, que una persona catalana o d'una altra comunitat cultural no pugui accedir a produccions culturals d'altres comunitats, com l'andalusa, la xinesa, l'àrab. L'autoaïllament cultural és també una pràctica que s'ha d'evitar, com la producció de xarxes paral·leles d'activitats culturals, atès que l'Ajuntament no proporciona una estructura d'oportunitats per poder expressar-se. La separació cultural no pot ser el resultat d'una manca d'oportunitats de l'Ajuntament.

Una política d'acomodació ha d'aconseguir que tota la societat faci seu tot el que es fa culturalment, i donar respostes a les preguntes que sorgeixen del context de diversitat cul-

6. El concepte d'acomodació ja ha estat objecte de definició en altres estudis. Vegeu R. ZAPATA-BARRERO. *L'hora dels immigrants: esferes de justícia i polítiques d'acomodació*. Barcelona: Proa, 2002 (trad. castellana: *El turno de los inmigrantes: esferas de justicia y políticas de acomodación*. Imsero, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social), i *Multiculturalidad e inmigración*. Editorial Síntesis. Madrid, 2004.

tural de la societat. A més, per arribar a vincular socialment la cultura i culturalment la societat cal coparticipació entre les diferents institucions arrelades que tinguin una dimensió cultural en les seves activitats, especialment entre les diferents comunitats culturals.

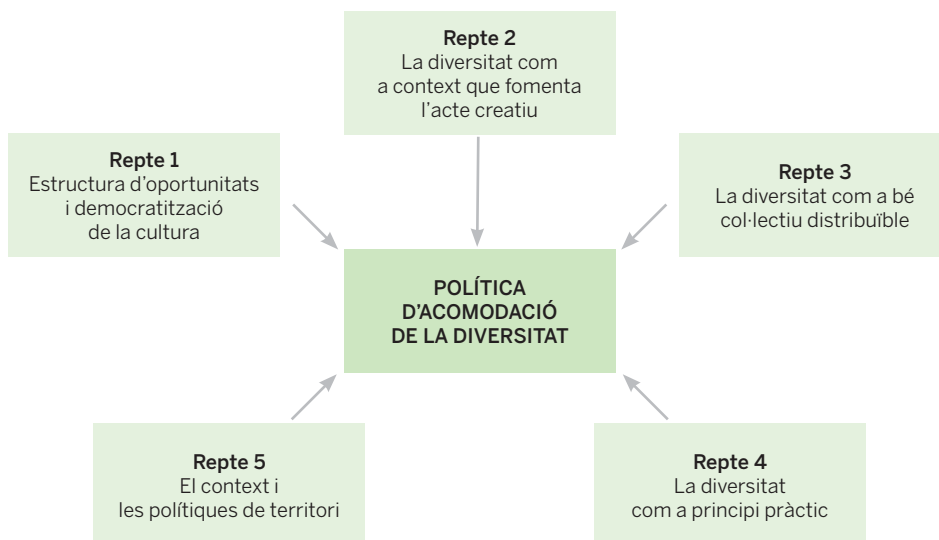
4. Reptes de la política d'acomodació de la diversitat a les polítiques culturals municipals de Barcelona

La definició de la política d'acomodació de la diversitat consta de cinc reptes, que proporcionen a la política de Barcelona tots els aspectes innovadors que requereix la política d'acomodació de la diversitat.

Metodològicament, presentarem cada repte seguint dues parts. Una

primera on es presenta la dimensió des del punt de vista del seu significat teòric. Aquesta part es pot interpretar com a repte per assolir. I una segona on incorporem tota una sèrie de recomanacions a les polítiques culturals de l'Ajuntament de Barcelona (Institut de Cultura de Barcelona), que s'han d'interpretar com a eines per aconseguir com a resultat el repte per assolir. Moltes d'aquestes recomanacions ja estan assolides per uns o diversos equips, i per tant també serveixen per consolidar la direcció de les activitats que ja es fan. Finalment, trobarem també alguns exemples de bones pràctiques significatives on s'implementen una, diverses o totes les dimensions de les polítiques d'acomodació de la diversitat.

Gràfic 2. Els cinc reptes de la política d'acomodació de la diversitat

Font: elaboració pròpia.

Repte 1. Estructura d'oportunitats i democratització de la cultura

Significat teòric

Tota persona té capacitat de participar en la producció i l'oferta cultural de la ciutat. La política d'acomodació de la diversitat ha de fomentar aquesta capacitat.

La política d'acomodació de la diversitat és una política que tracta totes les expressions culturals de manera igual. Aquest principi d'igualtat no solament s'aplica en el tractament de les cultures, sinó també en l'estructura d'oportunitats que busca fomentar. Aconseguir aquesta estructura d'oportunitats culturals està vinculat a la democratització de la cultura.

La democratització de la cultura implica dues línies d'acció. D'una banda, que qualsevol persona tingui igualtat d'accés a l'oferta cultural de la ciutat. Això suposa, al seu torn, que la programació cultural de Barcelona ha d'ampliar el seu públic objectiu a totes les comunitats culturals de la ciutat. De l'altra, que tota persona d'una comunitat cultural tingui igualtat de dret de crear i desenvolupar la seva cultura a tota la ciutadania de Barcelona.

Repte 2. La diversitat com a context que fomenta l'acte creatiu

Significat teòric

Davant dels arguments que els contextos de diversitat contribueixen a la fractura social, a la desunió, i fins i tot a la desconfiança mútua, la política d'acomodació de la diversitat parteix de la premissa que aquestes situacions també són possibles en un escenari de «deixar fer» cultural, és a dir, en un escenari on no hi ha intervenció política per gestionar les dinàmiques culturals de la ciutat. Però en un escenari que busca gestionar la diversitat existent, el mateix context de diversitat es transforma en un escenari de foment de la inspiració, la innovació i la producció creativa de la cultura.

És necessari valorar la diversitat com a element inspirador per a la creació, ja que generant la barreja cultural, l'entrecruament de cultures, aconseguirem nous productes culturals que donaran més projecció de Barcelona com a

En aquest marc, l'estructura d'oportunitats culturals es pot definir com la possibilitat de les persones d'una comunitat d'accedir a béns, serveis i activitats culturals, així com les possibilitats que tenen de poder crear, desenvolupar i difondre la seva pròpia cultura. En altres paraules, el principi d'igualtat d'oportunitats culturals serà aquell que permeti que tota persona o comunitat sigui creadora (subjecte) o receptora (objecte) de cultura. La funció de la política cultural no és solament transmetre coneixement, emocions i art, sinó també contribuir a la convivència democràtica.

Les diferents expressions culturals es perceben en termes de xarxes culturals. El foment d'aquesta xarxa és l'objectiu de les polítiques d'acomodació. Contribuir no solament al desenvolupament de xarxes ja existents i que es produeixen sense necessitat d'intervenció, sinó també a dissenyar xarxes institucionals que tinguin com a objectiu la producció de cultura innovadora, forma part també d'aquesta democratització de la cultura. La gestió de les xarxes culturals ha d'orientar-se també seguint els tres enfocaments polítics: l'entrecruament i la interacció, la convivència i la cohesió, el reconeixement i el pluralisme.

societat diversa, innovadora i creativa.

Per fomentar el potencial creatiu de la diversitat cal promoure la interacció cultural i aconseguir que entre les diferents comunitats culturals es produeixi una situació d'influència mútua i de retroalimentació, i crear, així, un context generador de nous productes culturals fruit d'aquesta interacció.

De fet, la ciutat de Barcelona ja és una ciutat per si mateixa amb un caràcter innovador propi, des del seu espai urbà i l'arquitectura fins a estar a l'agenda d'artistes de reconegut prestigi internacional pel seu entorn inspirador. La política d'acomodació ha de contribuir a la barreja cultural que li és pròpia (per exemple, la rumba catalana) i fomentar productes culturals fruit de l'entrecruament de cultures.

Eines 2

1. Fomentar activitats que promoguin actes creatius, com per exemple l'organització de tallers on s'impliquin diverses comunitats culturals en diversos equipaments com les biblioteques, els

Eines 1

1. Analitzar nous canals de comunicació per tal de comunicar-se amb les diferents comunitats culturals i informar de les programacions culturals i dels diferents equipaments de la ciutat.

2. Oferir espais físics en els diferents equipaments culturals de la ciutat per a projectes d'interacció entre cultures, i nous mitjans i recursos per a projectes d'interacció entre cultures que impliquin una programació conjunta d'activitats, exposicions, cicles, etc.

3. Fomentar el treball en xarxa entre tots els equipaments de la ciutat, tant els que ofereixen els mateixos béns culturals (museus, per exemple) com diferents tipus de béns culturals (programar activitats conjuntes entre museus, biblioteques i escoles, per exemple).

4. Vetllar perquè els diferents equipaments culturals contribueixin a fomentar una cultura de la diversitat i socialitzin la ciutadania dins de la diversitat. Que una programació sigui el resultat d'una política de diversitat no significa solament que el tema sigui la diversitat, ni que el públic sigui divers (jove, gent gran, de diverses procedències nacionals, persones discapacitades,

etc.), sinó també que els diferents equipaments culturals fomentin una cultura de la diversitat.

5. Incorporar, dins de l'oferta cultura de l'ICUB, activitats que fomentin la interacció entre comunitats culturals. L'oferta «monocultural» (per exemple, l'exposició d'una única cultura) pot fomentar aïllament i separació entre cultures.

6. Programar ofertes d'activitats amb la participació de comunitats culturals.

7. Fomentar treball en xarxa no solament dins dels mateixos equipaments culturals (per exemple, biblioteques, museus, teatres, etc.), sinó també entre ells. Portar les biblioteques als museus i activitats del museus a les biblioteques, en exposicions itinerants. Per exemple, que es presenti una exposició dels diferents museus de la ciutat a les biblioteques dels districtes on hi ha presència de més diversitat cultural. Aquesta activitat ajudaria a fomentar una cultura del museu, per exemple.

8. Fomentar la participació de totes les comunitats culturals en la programació de festes.

9. Incloure en la programació de festes noves festes relacionades amb comunitats culturals (la festa del Ramadà, la festa de l'Any Xinès, etc.), com a activitat festiva per a tota la ciutadania.

museus, o exposicions que fomentin reflexions sobre la interacció entre diferents llenguatges culturals, artístics, costums i tradicions.

2. Evitar fer programacions sobre una cultura, o per a un únic públic objectiu cultural, sinó programacions culturals que promoguin interacció i entrecruament entre el mateix públic assistent.

3. Fomentar que la diversitat cultural participi en el procés d'elaboració cultural mateix. A l'hora d'organitzar exposicions és necessari que aquestes comunitats culturals més vinculades puguin també aportar la seva visió i participin en un cert grau en el procés d'elaboració i organització, per tal que el resultat final presenti diverses lectures d'un mateix fet, fenomen i/o tema. L'objectiu final d'aquesta participació és fomentar l'acte

4. Quan es parla d'atenció a la diversitat, no limitar-se solament a rebre un públic divers culturalment, sinó també oferir una cultura de la diversitat. Els museus han de procurar no oferir exposicions monotemàtiques o

monodisciplinàries, sinó que han de combinar temàtiques, combinar àmbits i disciplines, i fer exposicions transversals, com per exemple la d'etnobotànica o les exposicions conjuntes realitzades entre el Museu Etnològic i l'Arqueològic. Això ajudaria a tenir una mirada més diversa, enriquida i interdisciplinària, i s'aconseguiria fent que els diferents museus de la ciutat treballessin conjuntament, vinculant dinàmiques, persones, i fomentant l'oferta creativa dins d'una diversitat interna.

5. Barcelona ja disposa d'espais d'interacció natural que cal fomentar i potenciar, sense la necessitat de pretendre crear-ne a tot arreu i d'una manera artificial i forçada. Alguns d'aquests espais naturals poden ser les escoles i les biblioteques. Fomentar interacció en aquests espais naturals ha de ser una aposta decidida. Per exemple, promoure programacions culturals de diversos equipaments amb escoles i biblioteques.

Repte 3. La diversitat com a bé col·lectiu distribuïble

Significat teòric

Un bé és individual si perd gradualment valor en incrementar-se el seu ús compartit. Serà col·lectiu en el cas contrari, quan aquest bé no perdi valor a mesura que augmenta el seu ús compartit. La diversitat és un bé col·lectiu. Com a bé col·lectiu és un bé d'ús, al qual no és aplicable el principi d'exclusió, és a dir, que el fet que una persona en pugui gaudir o el pugui utilitzar no impedeix que un altra en faci també ús. Això es deu també al fet que és un bé col·lectiu que no és escàs. Aquestes propietats a vegades no estan ben enteses per part de la mateixa població originària de Barcelona, que pot interpretar la diversitat com a pèrdua dels valors i tradicions de Barcelona. Gestionar aquest potencial conflictiu del bé distribuïble de la diversitat ha de ser també objecte d'atenció de les polítiques d'acomodació, evitant que l'entrada de noves comunitats culturals en el benefici de la diversitat sigui interpretada per alguns sectors de la població de Barcelona com una pèrdua del seu valor col·lectiu originari.

El pas important que es fa políticament és que ja no és tant la cultura en si mateixa un bé col·lectiu, sinó la seva dimensió de diversitat. El bé que es gestiona i es distribueix des de les polítiques d'acomodació ja no és tant la cultura com un tot tancat i prèviament establert i definit, sinó les seves diverses formes d'expressió i pràctiques: la diversitat que implica. Aquesta nova assumpció implica també que es valora una de les característiques del bé de la diversitat: la diferència.

Eines 3

1. Considerar que tots els equipaments culturals (museus, biblioteques, teatres, centres de música, etc.) distribueixen, a través de les seves activitats i programacions, significats. Vetllar perquè els significats que distribueixen contribueixin a una cultura de la diversitat.
2. Es pot distribuir la diversitat de forma diversa, és a dir, utilitzant fonts documentals sobre diverses cultures i en diversos idiomes, buscant un públic objectiu divers, o invitant a la diversitat d'interpretacions d'un mateix producte cultural.

3. El fet que entrin a formar part nous beneficiaris d'ofertes culturals ja existents no té per què significar una pèrdua del valor originari del bé, ans al contrari, el fet de tenir nous beneficiaris als quals arribar ha de ser motiu d'una ampliació, per exemple, dels fons documentals, dels materials i les activitats en el cas de les biblioteques, així com de les exposicions, les col·leccions i els catàlegs d'activitats en el cas dels museus, o del caràcter innovador de les festivitats i altres actes culturals que se celebren a la ciutat, com pot ser el Grec, la Cavalcada de Reis i la Mercè.

4. Per tal que la diversitat sigui un bé col·lectiu distribuïble cal redoblar els esforços des de l'Ajuntament, donant recursos, fomentant el treball coordinat i reconeixent el paper dels equipaments culturals (especialment els que actuen en un entorn de més proximitat, com el cas de les biblioteques, com a eines de socialització).

Repte 4. La diversitat com a principi pràctic

Significat teòric

La diversitat no és solament un valor, no és solament un bé col·lectiu, sinó també un principi pràctic. Com a principi té la funció d'orientar les accions estratègiques i les polítiques generals de cultura. Igualment, com a principi que és pràctic, significa que no es pot pensar en la diversitat si no és en termes d'implementació, de funció i de funcionament de les polítiques d'acomodació.

Com a principi pràctic també suposa que el mateix concepte de diversitat solament es pot definir per les pràctiques que genera. La diversitat solament definida teòricament, sense acompanyar la definició d'exemples i de pràctiques concretes, perd tot significat i és un sense sentit per a les polítiques d'acomodació. Si la diversitat

s'identifica a la pràctica per la seva visibilitat, també han de ser visibles les polítiques que gestionen aquest fet, les polítiques d'acomodació.

Eines 4

1. Incorporar la diversitat com a principi pràctic bàsic de les polítiques culturals de l'ICUB. Que totes les iniciatives de l'ICUB tinguin en compte la diversitat de Barcelona en tots els seus aspectes.
2. Evitar parlar de diversitat sense acompanyar el concepte de pràctiques i accions concretes.
3. Elaborar una guia de bones pràctiques de promoció de la diversitat i de polítiques d'acomodació de la diversitat, per tal de socialitzar les pràctiques ja existents i inspirar noves iniciatives des dels diferents equipaments culturals de la ciutat. Una guia incrementària la motivació i la iniciativa interna, donaria a

conèixer el compromís amb la diversitat de l'ICUB cap a l'exterior i legitimaria socialment les tasques de l'ICUB.

4. Programar un curs sobre polítiques d'acomodació de la diversitat invitant experts nacionals i internacionals, i tècnics d'altres ciutats catalanes, espanyoles i europees, per provocar l'intercanvi d'idees pràctiques de polítiques culturals.

5. Fons bibliotecari d'altres cultures. Crear en les diferents biblioteques fons especialitzats sobre totes les comunitats culturals de Barcelona, no monogràfics d'una cultura, sinó mostra de diversitat de cultures. En aquest marc, s'ha d'animar les biblioteques perquè fomentin contes infantils i altres suports que tinguin la diversitat com a eina educativa.

Repte 5. El context i les polítiques de territori

Significat teòric

El context significa territorialització. Una política d'acomodació té el territori sempre com a marc de referència. El territori té un significat tradicional socioeconòmic que s'ha de tenir en compte, però també de problemàtiques concretes a causa del contacte entre diferents comunitats culturals. Les polítiques d'acomodació han d'evitar que les «zones de contacte» entre cultures es tradueixin en «zones de conflicte». Les polítiques d'acomodació són també polítiques de prevenció d'aquests conflictes en el territori i s'anticipen per evitar que contacte s'identifiqui amb conflicte. La varietat de realitats que suposen els diferents districtes ja són també una dimensió de diversitat que s'ha de tenir present a l'hora de programar activitats.

Cal tenir en compte que cada zona (barri, districte) presenta uns trets culturals diferents. Lògicament no totes les zones tenen el mateix nivell cultural, ni la diversitat cultural és la mateixa, ni aquesta diversitat presenta les mateixes característiques a tots els districtes. Així, per exemple, les accions no seran les mateixes si en un barri el volum de la població nouvinguda és xinès, o llatinoamericana, o hi ha una barreja d'àrabs i filipins.

Per aquesta raó, per exemple, aquelles biblioteques situades en districtes amb més diversitat cultural i amb característiques més complexes necessitaran més recursos i suport institucional per tal de desenvolupar correctament les seves funcions d'agent gestor de l'acomodació de la diversitat cultural. Davant d'aquest fet, un dels principis que hem de tenir en compte és que cada biblioteca haurà de reaccionar de manera diferent segons el context en el qual es troba. No obstant això, aquest fet no ha d'impedir que tingui com a principi bàsic la socialització de la diversitat. És a dir, que cada biblioteca (com els museus) per molta o poca diversitat amb què es trobi haurà de tenir com a política i com a principi la distribució i la socialització de la diversitat cultural.

Vincular els museus, les biblioteques i altres equipaments culturals amb el territori dona sentit de pertinença. A més, treballar amb l'entorn més proper com són les escoles, les associacions i entitats de la zona o fins i tot altres equipaments culturals de manera conjunta facilita la tasca de socialització en la diversitat, dona més oportunitats i riquesa als continguts i a les activitats, així com la diversitat de visions.

Eines 5

1. Programar activitats de foment de la diversitat als barris i districtes de ciutat, fins i tot en aquells amb poca presència de diversitat de cultures.
2. Donar suport a iniciatives de promoció d'interacció entre cultures, de reconeixement mutu i de promoció de la convivència i cohesió cultural als districtes.
3. Fomentar la diversitat a les festes majors dels barris.
4. Vincular equipaments de proximitat com les biblioteques, o altres d'àmbit de tota la ciutat, como teatres, museus, amb els agents dels districtes (teixit associatiu de diverses procedències i funcions).
5. Identificar canals de comunicació i d'interacció propis de les noves comunitats culturals als barris, i incorporar-los com a canals per a la difusió de programes i activitats de l'ICUB (per exemple, presentar Museus de Barcelona a programes de ràdio de les diferents comunitats culturals, diaris, i emplaçaments com locutoris, comerços i equipaments amb forta presència de comunitats culturals, com les biblioteques als districtes).
6. Oferir als equipaments culturals de la ciutat, especialment els que treballen amb proximitat territorial, un mapa de públics objectius possibles, com comunitats culturals d'origen immigrant i europeu, comunitats de gitanos, comunitats de joves, d'avis, etc.
7. Donar suport a iniciatives dels diferents equipaments culturals (especialment els museus i les biblioteques) que busquin connectar-se amb la població dels districtes.

8. Produir un intercanvi d'informació de les activitats destinades a la promoció de la diversitat entre els diferents districtes.

9. Els museus han de tenir contacte amb el seu entorn i promoure estratègies de proximitat. Sense aquest contacte de proximitat els museus seran equipaments aïllats i separats de la vida quotidiana de les diferents comunitats culturals. L'activitat dels museus s'ha d'acomodar a la realitat de la diversitat des dels barris i districtes.

10. Una possible iniciativa seria la necessitat que els programes permanents i temporals dels diferents equipaments culturals de la ciutat també es difonguin des d'altres departaments de l'Ajuntament que treballen des dels districtes, com els serveis socials.

11. Consolidar la relació entre els museus i les escoles. En alguns casos, les escoles es posen en contacte amb els museus per tal de dur a terme projectes conjunts sobre les exposicions i temàtiques presentades al museu. En aquest sentit l'acció que s'ha de fer és donar recursos per consolidar la relació entre els museus i les escoles, i programar conjuntament, d'una manera estructurada i organitzada, les activitats educatives relacionades amb la diversitat cultural.

12. Buscar mecanismes per fer arribar les activitats polítiques culturals relacionades amb l'acomodació de la diversitat a sectors de la població determinats, no solament als nens a les escoles, sinó a hospitals, casals d'avis, institucions penitenciàries, centres cívics, etc., que es trobin al mateix districte.

13. Respecte al tema de la llengua i la informació en paper (sobretot els tríptics) caldria fer una nova aposta: pensar que segons a quin públic ens volem adreçar o segons on estigui localitzat l'equipament (sigui museu, centre cultural o biblioteca) i les característiques del seu públic objectiu, s'haurien d'introduir altres llengües de comunicació, així com personal intèrpret d'aquestes. Per exemple, fer visites comentades dels museus en àrab o xinès, igual que es fa en anglès o en castellà, segons el públic objectiu, i sempre de forma excepcional, per apropar els museus a la nova realitat diversa lingüística de la ciutat.

Bones pràctiques

A continuació enumerem alguns exemples de bones pràctiques on s'implementen una, diverses o totes les dimensions de les polítiques d'acomodació de la diversitat. Aquests exemples s'han de considerar solament com a il·lustració que poden servir per fomentar la reflexió pràctica sobre com s'implementen les polítiques d'acomodació de la diversitat.

Reflexions finals: la diversitat com a política i no com a criteri⁷

Amb motiu de l'Any Europeu del Diàleg Intercultural, l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona ha impulsat el programa Barcelona Diàleg Intercultural (www.bcn.cat/cultura/dialeg), i ha fet visible com la diversitat és ja una pràctica col·lectiva que ens defineix com a ciutat.

Barcelona es va presentant, d'aquesta manera, com un exemple de com la diversitat no s'ha d'entendre només com «de procedències diferents», sinó com una pràctica individual i col·lectiva, i convertir-la en una dimensió més de la seva pràctica ciutadana i de la seva identitat. Som en un procés en el qual la diversitat està passant gradualment de ser considerada un criteri polític a ser una política definidòria de la ciutat. La diferència és fonamental.

La diversitat cultural com a criteri polític significa que les accions que es porten a terme són de tipus reactiu. És a dir, es porten a terme com a con-

Projecte del Museu Barbier Mueller d'Art Precolombí amb una escola de Nou Barris

Es tracta d'un projecte que incorpora molts elements innovadors. En primer lloc, parteix de la idea que el museu ha de sortir del seu context normal de treball. En segon lloc, fa del museu un nou espai de proximitat, d'interacció, i no un element merament contemplatiu. Per això és tan important la tasca d'educació a les escoles, als mestres, als pares, als alumnes, a partir d'eines i metodologies concretes aplicades al funcionament del museu. En tercer lloc, i fruit dels resultats del projecte, els nens van poder tenir una exposició del seu treball en el projecte, fet que va posar de manifest una idea elemental: que qualsevol col·lectiu és creador de coneixement. Finalment, els mateixos resul-

tats a l'exposició permetien oferir una mostra de diversitat, en aquest cas es tractava de les diferents visions que els nens i nenes d'aquella escola tenien sobre el cas del treball que els va ocupar, que no és res més que un exemple de diversitat.

Del resultat del projecte va derivar una exposició on els nens a través dels seus dibuixos i escrits mostraven diversitat, ja que era la seva forma d'entendre l'art precolombí per a ells. Aquest acte no és res més que una mostra del que pot ser una dels milers de visions i interpretacions que els diversos col·lectius poden fer de les coses. Aquest projecte ha fomentat la diversitat de visions dels nens i nenes respecte als temes tractats, i al mateix temps ha permès veure al conjunt de la població una part, encara que petita, de la diversitat que tenim a la nostra societat.

Cavalcada de Reis i programació de festes

Aquesta festivitat es nodreix de la mateixa diversitat barcelonina any rere any i s'enriqueix de participants nous, pràctiques noves, idees. És un exemple de festa amb clara vocació de foment de diversitat. Segurament si no s'hagués donat un context tan divers la Cavalcada no hauria anat incorporant alguns elements creatius i innovadors.

La Cavalcada de Reis organitzada per l'Institut de Cultura ha aconseguit tenir un caràcter de diversitat tant pel que fa als continguts com als participants, ja que des de l'any 2005 l'espectacle té una clara vocació d'aplicar el principi pràctic de la diversitat, reflectint la llegenda dels Reis Mags amb una visió renovada i actual, en un intent d'adequar el seu contingut a la realitat diversa de la ciutat. En aquesta línia, la Cavalcada del mateix any 2005, per exemple, es va concebre al voltant d'un discurs que vincula l'origen geogràfic dels Reis Mags, segons la tradició renaixen-

tista, amb cadascuna de les civilitzacions que suposadament constituïen el món antic: rei blanc (Median, cultures arabomusulmanes), rei ros (Assam, cultures asiàtiques) i rei negre (Núbia, cultures de l'Àfrica negra). El discurs multicultural de la Cavalcada també va ser l'excusa per incorporar algunes associacions d'immigrants a l'espectacle. Tot plegat, des de l'any 2005 la Cavalcada de Reis és una aposta per la convivència en la diversitat.

En aquest marc de programació de festes s'ha observat que quan es tracta d'actes públics, festius, oberts a tothom, els nous col·lectius arribats a la ciutat pel fenomen de la immigració hi participen amb un nivell molt elevat. Ens referim a actes com la Cavalcada de Reis, el Carnaval o la Mercè. És interessant constatar com la Mercè, aprofitant l'Any del Diàleg Intercultural, ha fet aquest any 2008 una aposta important per la diversitat i a través de diverses accions està arribant a fer-ne partícips alguns col·lectius. És el cas, per exemple, d'activitats com les Nits del Ramadà o «Quito, ciutat convidada».

seqüència d'un determinat canvi en el context existent. Aquesta reacció es caracteritza per una gestió de recerca

de resultats immediats mitjançant actuacions específiques, excepcionals i provisionals en aquells espais de la

7. Article d'opinió aparegut a *La Vanguardia*, el 6 d'agost de 2009, p. 15 (amb J. Zaragoza).

Les Nits del Ramadà al programa de la Mercè de l'Any del Diàleg Intercultural 2008

Aquesta festivitat ha consistit a fer la introducció d'una pràctica monocultural en un acte obert i públic que ha pretès fomentar la diversitat i la interacció de diversos agents culturals i socials de la societat barcelonina actual. L'objectiu de les Nits de Ramadà era posar en relleu els valors de la cultura musulmana a través d'una festa oberta a tota la societat per compartir els dies d'aquest període a través de reflexions, gastronomia, tallers i, sobretot, música.

ciutat en els quals es manifesta la diversitat (exposicions sobre diversitat cultural només en aquells districtes en els quals hi ha diversitat). L'argument: «nosaltres com a districte no fem res perquè no hi ha diversitat» és l'expressió mateixa de la consideració de la diversitat com a criteri. Com si la diversitat només s'hagués d'activar políticament en contextos de diversitat. Potser sigui precisament el contrari: és en contextos monoculturals de la ciutat on es fa més necessària una política de diversitat.

Per tal que es produeixi una acomodació de la diversitat és necessari que la diversitat mateixa es converteixi en una política i deixi de ser criteri. Entesa com a política, la diversitat es converteix en cultura política, en una manera de comportar-se, una mentalitat. La diversitat es converteix en un bé col·lectiu que s'ha de garantir, generalitzar de manera permanent, i assegurar la seva accessibilitat a tots els sectors de la ciutat. Aquesta política suposa una

Biblioteques de Barcelona (especialment les situades en un context de forta diversitat)

Duen a terme activitats i destinen bona part dels seus recursos a fomentar una estructura d'igualtat d'oportunitats culturals per a totes les persones usuàries independentment del seu origen, edat, llengua... Així, per exemple, moltes de les biblioteques ofereixen cursos de formació sobre l'ús de les biblioteques, cursos d'idiomes, fan tallers i activitats de caire general però també centrats, de vegades, en col·lectius específics, tenen materials i fonts documentals en diversos idiomes... Tot amb la voluntat de donar el màxim de possibilitats i facilitats a l'hora que la població accedeixi a les biblioteques i en faci ús com a usuàries. A més, d'altra banda, les biblioteques, com a agents gestors de la diversitat que són, intenten que a l'hora de desenvolupar activitats promotores de la diversitat cultural aquestes no siguin únicament dirigides cap a comunitats determinades (ja siguin d'immigrants, persones en una determinada franja d'edat,...), sinó que a més, i el que és més important encara, les activitats siguin creades conjuntament entre aquests col·lectius de manera que tinguin la possibilitat de desenvolupar, crear i difondre la seva pròpia cultura.

gestió a llarg termini que modelarà el context fins aconseguir crear un nou espai de cohesió en el qual la diversitat cultural ja no s'entendrà com a obstacle, sinó com a element definitori de la cohesió.

Per tant, el programa Barcelona Diàleg Intercultural té un element socialitzador i de foment d'una cultura política de la diversitat que s'ha de celebrar. És un primer pas, necessari però no suficient, per considerar la diversitat com a política. Aquest programa no pot ser només l'expressió d'un moment, sinó

Centres de normalització lingüística de Barcelona

Aquests centres són un dels espais que ha notat més la incorporació de la població nouvinguda i han hagut d'adoptar algunes estratègies noves per tal d'adaptar-se a la nova realitat diversa de la ciutat. En aquest cas, han hagut d'adaptar l'oferta de cursos de català a la nova demanda (per exemple, han augmentat els cursos de nivells inicials), les relacions entre l'alumnat i el professorat també ha sofert transformacions, així com els conceptes didàctics. Però, en tot cas, això ha significat una nova finestra d'oportunitats. Així, per exemple, s'han incorporat a la fase d'aprenentatge elements com el coneixement de l'entorn (les festes, els referents, les entitats, les biblioteques,...) i s'ha estimulat el treball de la interacció i la participació (aprenentatge, respecte i coneixement de l'altre).

que s'ha de convertir en l'oportunitat de reorientar l'oferta cultural de la ciutat i que l'agenda cultural de Barcelona es converteixi en agenda de la diversitat cultural. Únicament prenent la diversitat com a política aconseguirem l'acomodació de les diferents expressions culturals de la ciutat. Només així s'aconseguirà cohesió a la ciutat de Barcelona i que qualsevol persona, de qualsevol procedència, de qualsevol cultura, senti que l'Ajuntament li dóna l'oportunitat d'expressar-se culturalment en programar la seva política cultural. Barcelona és observada des de l'exterior com una pràctica exemplar de gestió de la diversitat, però només com una tendència. És ara el moment de consolidar aquesta tendència i incorporar la diversitat cultural com a part de l'estructura d'oportunitats de la mateixa ciutat.